

Ондашұлы Е.¹, Нурушева М.Б.²

¹заң ғылымдарының магистрі, әл-Фараби атындағы Қазақ ұлттық университеті,
Қазақстан, Алматы қ., e-mail: emuron@mail.ru

²полиция полковнигі, ҚР ІІМ Мақан Есболатов атындағы Алматы академиясы,
Қазақстан, Алматы қ., e-mail: maira_rr@mail.ru

**ҚАЗАҚСТАН РЕСПУБЛИКАСЫНДАҒЫ
АҚПАРАТ ҚҰҚЫҚТАРЫН КОНСТИТУЦИЯЛЫҚ
ЖӘНЕ ЗАҢДЫҚ РЕТТЕУ**

Мақалада ақпарат құқықтары XX ғ. аяғы мен XXI ғ. басында болған ақпараттық революцияның әсерінен туындап заманауи конституциялық құқық ретінде қарастырылады. «Цифрлық дәуір» қазақ қоғамына да әсер еткеніне байланысты, құқықтық қатынастардың жаңа ақпараттық түрі пайда болды. Қазақстан Республикасының ұлттық заңнамасында ақпарат алу құқығының мекемесінің пайда болуы мен қалыптасу тарихы айқындалған. Осы құқықтың сипаты мен құрамы туралы қазіргі заманғы ғылыми көзқарастар мен пікірлер қарастырылады. Қазақстан Республикасының 1993 және 1995 жылғы Конституциясындағы ақпарат алу құқығының конституциялық-құқықтық реттеуі талданған.

Мақалада көтерілген мәселені ашу үшін ақпарат алу құқығының құқықтық сипатын қарастырған жөн. Арнайы ғылыми әдебиеттерде қозғалып отырған мәселе бойынша жалпы қабылданған түсінік айқындалмаған.

Қазіргі уақытта ақпарат алу құқығының құқықтық сипатына қатысты ғылыми көзқарас көріне бастады. Олардың біріне сәйкес ақпарат алу құқығы – құқықтық мүмкіндіктерге, халықтың «үкіметтік ақпараттарға» қол жеткізу өкілеттіктеріне (мемлекеттік органдардың өкілеттіктерін жүзеге асыруға байланысты туындайтын ақпарат) негізделген айрықша құқық. «Цифрлық дәуірдің» трансұлттық және ұлттық деңгейде әсерін тигізуінің нәтижесінде, адамзат өміріндегі жаһандық өзгерістер ғылыми-теориялық талқылауды жүзеге асыруды, сондай-ақ қазіргі жаһандық үдерістерді реттейтін қолданыстағы нормативтік-құқықтық базаны қайта қарауды өзектендірді.

Түйін сөздер: ақпарат алу құқығы, ақпараттық қоғам, ақпарат құқықтарын конституциялық және заңдық реттеу.

Ongdashuly E.¹, Nurusheva M.B.²

¹Master of Laws, al-Farabi Kazakh national University,
Kazakhstan, Almaty, e-mail: emuron@mail.ru

²Makan Esbulatov Almaty Academy of the Ministry of Internal Affairs
of the Republic of Kazakhstan, Kazakhstan, Almaty, e-mail: maira_rr@mail.ru

**Constitutional and legal regulation rights
to information in the Republic of Kazakhstan**

The article deals with the right to information as an important modern constitutional law that arose and was actualized under the influence of the information revolution. XX – beg. XXI century. It is noted that the «digital era» also affected the Kazakh society, in connection with which a new type of legal relations – information ones – took shape. The history of the origin and formation of the institution of the right to information in the national legislation of the Republic of Kazakhstan is traced. Modern scientific approaches and views on the nature and composition of the powers of this right are examined. The constitutional-legal regulation of the right to information in the Constitution of the Republic of Kazakhstan in 1993 and 1995 is analyzed.

The right to receive information should be considered to clarify the issue raised in the article. The generally accepted understanding of this issue in the special scientific literature is not defined.

At the moment, only the beginning of the formation of a scientific approach to the legal nature of the right to access information. The right to receive information in accordance with one of them is an exclusive right based on legal opportunities, access to “governmental information” of the public (information arising from the exercise of public authorities).

As a result of the influence of the “digital age” at the transnational and national levels, global changes in human life have led to scientific and theoretical debates, as well as to a revision of the existing regulatory framework governing modern global processes.

Key words: right to information, information society, right to information, constitutional legal regulation of the right to information.

Ондашулы Е.¹, Нурушева М.Б.²

¹магистр юридических наук, старший преподаватель, Казахский национальный университет имени аль-Фараби, Казахстан, г. Алматы, e-mail: ernuron@mail.ru

²Алматинская академия МВД РК имени Макана Есбулатова, Казахстан, г. Алматы, e-mail: maira_rr@mail.ru

Конституционно-правовое регулирование права на информацию в Республике Казахстан

В статье рассматривается право на информацию как важное современное конституционное право, возникшее и актуализированное под влиянием информационной революции кон. XX – нач. XXI столетия. Отмечается, что «цифровая эра» затронула и казахское общество, в связи с чем оформился новый вид правоотношений – информационные. Отслежена история возникновения и становления института права на информацию в национальном законодательстве Республики Казахстан. Рассмотрены современные научные подходы и взгляды на природу и состав правомочий данного права. Проанализировано конституционно-правовое регулирование права на информацию в Конституциях РК 1993 и 1995 гг.

Право на получение информации должно быть рассмотрено, чтобы прояснить вопрос, поднятый в статье. Общепринятое понимание данного вопроса в специальной научной литературе не определено.

На данный момент только начал формироваться научный подход к правовой природе права на доступ к информации. Право на получение информации в соответствии с одним из них является исключительным правом, основанным на правовых возможностях, доступе к «правительственной информации» общественности (информации, возникающей в результате осуществления органами государственной власти).

В результате влияния «цифрового века» на транснациональном и национальном уровнях глобальные изменения в жизни человека привели к научно-теоретическим дебатам, а также к пересмотру существующей нормативной базы, регулирующей современные глобальные процессы.

Ключевые слова: право на информацию, информационное общество, правомочия права на информацию, конституционно-правовое регулирование права на информацию.

Кіріспе

XXI ғасырдағы әлемдік өркениеттің ақпараттық қоғамға өтуінің динамикалық процестері, оның кең ауқымды ақпараттық алмасуы, жаһандық ақпараттық жүйелердің таралуы және ақпараттық технологиялардың қоғамдық өмірдің барлық салаларына енуі, осы саладағы құқықтық қарым-қатынастың жаңа түріне және заңның жаңа саласына – ақпарат құқықтарына алып келді. Қазақстан мемлекеті, осы жаһандық үдерістерге бей-жай қарамай, оның талаптарын, оның ішінде құқықтық саладағы талаптарын қабылдады. Қазақстан Республикасы Президентінің 2001 жылғы 16 наурыздағы № 573 Жарлығымен

бекітілген Қазақстан Республикасының Ұлттық ақпараттық инфрақұрылымын қалыптастыру және дамытудың мемлекеттік бағдарламасында мемлекет, ұйымдар мен жеке тұлғалардың құқықтарын нығайтатын нормативтік құқықтық қолдау саласындағы нормативтік құқықтық актілер қабылданды (<https://online.zakon.kz/document/>).

«Ақпарат – адам дамуының, азаматтық қоғамның қалыптасуы мен мемлекеттік басқару тетігінің жұмыс істеуінің іргелі ресурсы болып табылады» (Нисневич 2018: 3) деген Ю.А. Нисневичтің пікірімен келіспеу мүмкін емес. Ақпараттық құқық саласындағы мамандар қазіргі заманғы мемлекеттің адам құқықтары

мен бостандықтарын нақты кепіл беру мен қорғау үшін міндетті шарт ретінде ақпараттың еркіндігін (кең түсініктемеде) азаматтық қоғамның негізгі сипаттамаларының бірі ретінде қарастырады (Скопец 2002, Погорелова 2010). А.Е. Жатқанбаева халықты ақпараттандыру мен коммуникациямен қамтамасыз етудегі мемлекеттің маңызды рөліне назар аударады, осыған байланысты ғылыми қауымдастықта мемлекеттің жаңа ақпараттық қолдау көрсету функциясы туралы түсінік пайда болды (Жатқанбаева 2012: 5). О. Афанасьева адамның және азаматтың жеке, саяси, әлеуметтік және өзге де құқықтары мен бостандықтары жүзеге асырылатын құқықтар мен бостандықтарды қамтамасыз ету жүйесінің бірігу элементі ретінде ақпарат алу құқығының ерекше маңыздылығын атап өтеді (Афанасьева 2004: 3)

Осылайша, ақпарат алу құқығы заманауи демократиялық ақпараттық қоғамдағы ең маңызды конституциялық құқықтардың бірі болып табылады.

Жоғарыда аталғандай Қазақстан Республикасындағы ақпарат құқықтарын конституциялық және құқықтық реттеу мәселесі ғылыми эзирлеуді дамыту үшін өзекті және перспективті болып табылады.

ТМД аумағында тақырыптың әртүрлі аспектілерін О. Афанасьева, И.Л. Бачило, А.Е. Жатқанбаева, А.Т. Ибрагимов, А.В. Малько, А.В. Минбалева, Е.В. Мицкая, Ю.А. Нисневич, Д.В. Огородов, М.А. Погорелова, Д.А. Савельев, Р.М. Сеитова, П.С. Скопец, В.С. Хижняк, С.Н. Шевердяев және т.б. өздерінің зерттеулерінде көтерген болатын.

Осы мақаланың мақсаты – Қазақстан Республикасындағы ақпарат құқықтарын конституциялық және құқықтық реттеу тұрғысынан зерттеу.

Негізгі бөлім

Ақпарат құқығы институтын кешенді субъективті адам құқығы ретінде қарастырады, оның негізі ақпаратпен (қабылдау, беру, өндіру және тарату, яғни ақпаратпен еркін жұмыс істеу) кез келген іс-әрекетті еркін жүзеге асыра білу. Кейбір жағдайларда мұндай көзқарас еркін ойлау мен наным-сенім бостандығын, сөз бостандығы және бұқаралық ақпараттың еркіндігі сияқты ақпараттық қатынастар саласындағы басқа да субъективті құқықтарды осы құқықтың «сіңіріп алу» мүмкіндігін қарастырады. А.Е. Жатқанбаева осы көзқарастарды талдай отырып,

ақпараттық құқықтарды ақпарат көздеріне негізделіп бөлу тәсілімен келіспей (бірақ олардың ерекшеліктерін ескере отырып), ақпараттық құқықтарды жан-жақты қарастыру керек деп санайды (Жатқанбаева 2012: 63). С.Н. Шевердяев конституциялық ұйғарымның белгісіздігі мен анықталынбағандығы үшін (Ресей Федерациясының Конституциясының мәтінінде қолданылған) ақпарат алу құқығының сипаты мен мәні туралы әртүрлі көзқарастардың бар екендігін көрсетеді (Шевердяев 2001).

Ақпарат алу құқығының мәніне қатысты қазіргі заманғы ғылыми түсініктердің спектрі осы құқыққа кіретін өкілеттіктер құрамының негізінде шартты түрде тар және кең көзқарастарға бөлуге болады. Тар ауқымдағы түсіндіруге келетін болсақ ақпарат алу құқығына тек ақпаратқа қол жеткізу мен алу кірсе, ал кең ауқымда түсіндіру оған ақпаратқа немесе онымен жұмыс істеуге бағытталған барлық субъективті құқықтарды кіргізеді. Бұл тұрғыда, Д.В. Огородованың «тіпті тар тұрғыда алсақ ақпарат алу құқығы біртұтас болмайды, өйткені ол жеке қатынастар шеңберінде (әкімшілік, азаматтық, еңбек және т.б.) айтарлықтай өзгереді», деген пікірі дұрыс болып көрінеді (Огородов 2012: 6).

Ақпарат алу құқығының табиғаты, мәні және құрамы туралы пікірлердің екіұштылығы төмендегі ғылыми көзқарастарда айқын көрінеді. Е.С. Лисицына ақпарат алу құқығын ақпаратқа қол жеткізу құқығы (іздеу және алу) мен ақпараттық қызмет құқығының (өндіру, тарату және сақтау) синтезі ретінде қабылдап, оларды белгілі бір ақпарат иеленушінің құқықтық мәртебесі негізінде бөлуді ұсынады. Сонымен қатар, автор ақпарат алу құқығын адамның және азаматтың кешенді конституциялық құқығы ретінде қарау пікірін ұстанады (Лисицына 2003). Азаматтарға ақпараттық қызмет көрсету теориясын В.Н. Монахов ұсынған болатын. Оның аясында ғалым азаматтардың негізгі ақпараттық құқықтары мен міндеттерінің кешенді мемлекеттік-құқықтық институты туралы баяндайды. Сонымен қатар, ақпараттық құқықтар институты ақпаратты алу құқығын (алу және пайдалану) және ақпаратты қорғау құқығын қамтиды (Монахов 1983).

Ғылыми қауымдастықта конституциялық құқықтар жүйесіндегі ақпарат алу құқығына ортақ көзқарастар орын таппайды. Бірқатар ғалымдар оны саяси құқықтар жүйесіне қосып, жеке құқықтарына сілтеме жасау мүмкіндігін ескере отырып ұсынуды қолдайды (Савельев 2002). Басқа авторлар оны тек жеке құқық

ретінде қарастырады, өйткені ол әлеуметтік өмірдің барлық салаларына әсер етеді (Хижняк 1998, Марвик 1996).

Көріп отырғанымыздай, заманауи ғылымдағы ақпарат алу құқығының мәнін түсінуде бірлік пен айқындық жоқ. Осы мақаланың шеңберінде біз бұл жағдайды екі негізгі себеппен түсіндіруге тырысамыз. Біріншіден, бұл ұғым құқықтық тәжірибеде ХХ ғасырдың аяғынан бастап пайда болды, сондықтан осы мәселе бойынша ғылыми пікірталас қарқынды дамып келеді. Ақпарат алу құқығының теориясы үнемі жана тәсілдер, тұжырымдамалармен дамып және толықтырылып келеді. Екіншіден, зерттеу объектісі өте күрделі, көп қырлы және өзгерістерге ұшырайды, бұл әсіресе жеке ұлттық заң ғылымы аясында оның интегралды ғылыми және теориялық көрінісін қалыптастыруды қиындатады (мысалы, он бес-жиырма жыл бұрын, ақпараттық құқық контекстінде Интернетте құқықтық түсіндіру мәселесі іс жүзінде көтерілмеді, ал бірақ бүгінде көптеген ғылыми зерттеулердің объектісі болып келе жатыр).

Жоғарыда айтылғандарды қорытындылай келе, осы мақалада ақпарат алу құқығы ақпаратты іздеу, алу, өндіру, беру, тарату және қорғау бойынша өкілеттіктердің жиынтығын қамтитын күрделі ұғым ретінде қарастырылатынын айқындадық; адамның және азаматтың ортақ құқықтан туындаған ақпаратқа негізделген конституциялық құқығы, оны іске асыру заңнама арқылы заң жүйесінде мүмкін болады.

Айта кететін жай, Қазақстан Республикасында ақпарат алу құқығының конституциялық және құқықтық шоғырлануына белгілі бір алдын ала жазылған тарихы бар.

Барлығымыз білетіндей, кеңестік заңнамада тәуелсіз конституциялық құқық ретінде ақпарат алу құқығы қатаң идеологиялық және саяси себептерге байланысты болмады. КСРО-ның конституциясында, сондай-ақ Одақтық республикалардың конституцияларында ол мүлдем белгіленбеген (1950-ші жылдардың ортасына дейін) немесе формальды шектеулі «қысқартылған» нысанда болды (баспасөз еркіндігі және мәдени құндылықтарға қол жеткізу еркіндігі сияқты). Осылайша, 1978 жылы Қазақ КСР-нің Конституциясында азаматтардың ұлттық және әлемдік мәдениеттің жетістіктеріне қол жеткізуге кепілдік беретін сөз бен баспасөз еркіндігі (саяси бостандықтар) (48-бабы) мен нормативтеріне кепілдік беретін нормалар болды (44-бабы) (Конституция (Основной Закон) Казахской ССР 1978: 42). Ақпарат алу құқығының

занды түрде бекітілген тұжырымдамасының пайда болуы (тіпті тар тұрғыдан алғанда) Қазақстан Республикасы «Тұтынушылардың құқықтарын қорғау туралы» ҚР Заңы бойынша 05.06.1991 ж., 11-бабы тұтынушылардың өнім туралы ақпарат алу құқығына арналған (<https://base.spinform.ru/>). Осы мәселені егжей-тегжейлі зерделеген Р.М. Сеитова, Қазақстан Республикасындағы экономика саласындағы ақпарат алу құқығы туралы заң шығарудың кездейсоқ емес екендігін және тәуелсіздік таңында өркениетті әлем мен нарықтық экономикада маңызды прогрессивті өзгерістермен байланысты екенін атап көрсетеді (Сеитова 2018). Толыққанды конституциялық құқық ретінде ақпарат алу құқығын бекіту үшін тең дәрежеде болатын 1991 жылғы 28 маусымдағы «Баспасөз және бұқаралық ақпарат құралдары туралы» Қазақ ССР Заң нормалары болды. Осы Заң Қазақ КСР-і Кеңес Конституциясының уақытында сөз бостандығы мен баспасөз тұжырымдамасының заңды мазмұнын кеңейтіп, толықтырды, ақпарат алу құқығын жүзеге асыру тетігін тиімді қамтамасыз етіп, сонымен қатар алғаш рет цензураның бұқаралық ақпаратқа жол бермеуі туралы ережені қамтыды (Ведомости Верховного Совета Казахской ССР. – 1991: 390). Осылайша, өткен ғасырдың 90-шы жылдарының басында ұлттық құқықтық жүйедегі ақпарат алу құқығын одан әрі конституциялық және құқықтық нығайту үшін заңнамалық негіз әзірленді.

Қазақстан Республикасындағы ақпарат құқығын конституциялық-құқықтық реттеу 1993 жылғы алғашқы тәуелсіз Конституцияны қабылдаудан басталды. Мемлекеттің осы құқықтың маңыздылығын мойындауына ресми түрде куәландырған негізгі заңдағы ақпарат алу құқығын конституциялық дәрежеде бекітуі болды. Атап айтқанда, 11-бап азаматтардың «... ақпаратты таңдаудың кез келген заңды әдісі арқылы алуға және таратуға» құқығын белгілейді және 10-бапта азаматтардың «... сөз бостандығына, нанымна және еркін пікір білдіруге құқығы бар. Ешкім өз нанымдарын мәжбүрленіп білдіруге немесе өз нанымдары үшін қудалануға ұшырамайды» (Конституция Республики Казахстан 1993). Айта кету керек, бұл құқықтарды заң шығарушы азаматтық құқықтар мен бостандықтар санына жатқызды, бұл олардың «табиғи» заңды сипатын, яғни идеологиялық конъюнктурадан және саяси режимнен босаған абсолютті, ажырағысыз сипатын мойындауды білдірді. Р.М. Сеитованың пікірі бойынша 1993 жылғы конституциялық ереже-

лер «ақпарат құқығының мазмұнын нақтылау және ақпараттық құқық саласындағы құқықтық хабардарлықты одан әрі дамытуға үлкен ықпал еткен» (Сеитова 2018).

20-баптың 2-тармағында адамның және азаматтың заңмен тыйым салынбаған кез келген тәсілмен ақпаратты еркін алуына және таратуға құқығы бар (Конституция 2000). Қазақстан Республикасы Конституциялық Кеңесімен 2015 жылы берілген мақалаға арналған ғылыми-практикалық түсініктемеде мақаланың мәтінінен туындайтын ақпаратқа монополияның мүмкін еместігі туралы айтылады. Ұлттық қауіпсіздікті ескере отырып, осы бапта заң шығарушы мемлекет құпиясы болып табылатын ақпараттарды пайдаланудың шектеулі мүмкіндіктерін қарастырды. Осы ақпараттың тізімі 1999 жылғы 15 наурыздағы «Мемлекеттік құпиялар туралы» Заңда қамтылған. Айта кету керек, бұл шектеулер мемлекеттік биліктің ашықтығы мен жариялылығының халықаралық қағидаттарына қайшы келмейді және қазіргі Батыс ғылымында басым «еркін ақпараттық ағын» теориясына да қайшы келмейді. Мысалы, Канадада, 11 қыркүйектегі қайғылы оқиғалардан кейін, Бас прокурор халықаралық қатынастар мен ұлттық қауіпсіздік салаларына қатысты ақпаратқа тыйым салу құқығын алды. 20-баптың 3-тармағында сөз бостандығының шектеулері мен ақпаратты еркін алу және тарату құқығы белгіленген. Елдің тұтастығына және оның конституциялық жүйесіне зиян келтіретін қауіпті түрлердің тізбесі келтірілген.

Сондай-ақ, сол мақалада сөз бостандығы Конституциялық Кеңесінің шешімі бойынша кешенді сипатта және «ақпарат алу құқығымен тікелей қатынаста». Диалектикалық қарым-қатынас айқын: ақпарат құқығы, сөз бостандығы мен шығармашылықты жүзеге асырудың негізгі құралдарының бірі болып табылады; өз кезегінде, ақпараттық құқықтар мен бостандықтар шығармашылық қызметтің және әлеуметтік-саяси плюрализмнің көзі бола алады деген бағамен келіспеуіміз қиын.

Ақпарат құқығының конституциялық құқықтық реттеуінің маңызды құралы – бұл цензураға тыйым салу (Конституцияның 1-бабы, 20-бабы). Бұл ереженің практикалық маңызы ел тұрғындарының ең алдымен бұқаралық ақпарат құралдары мен Интернеттегі оқиғалар туралы сенімді ақпараттарды алудың нақты мүмкіндігі. Бұл ереже мемлекеттің, қоғамдық ұйымдардың және бұқаралық ақпарат құралдарының «әрбір азаматқа оның құқықтары мен мүдделерін

қозғайтын құжаттармен, шешімдермен және ақпарат көздерімен танысуға мүмкіндік беру туралы» 18-баб 3-тармағымен байланысты болады.

Бұл ретте әркімнің заң жүзінде тыйым салынбаған кез келген тәсілмен еркін ақпарат алуға және таратуға құқығы бар. Қазақстан Республикасының мемлекеттік құпиясы болып табылатын мәліметтер тізбесі заңмен белгіленеді. Республиканың конституциялық құрылысын күштеп өзгертуді, оның тұтастығын бұзуды, мемлекет қауіпсіздігіне нұқсан келтіруді, соғысты, әлеуметтік, нәсілдік, ұлттық, діни, тектік-топтық және рулық астамшылықты, сондай-ақ қатыгездік пен зорлық-зомбылыққа бас ұруды насихаттауға немесе үгіттеуге жол берілмейді.

Көрсетілген конституциялық нормалар пікірлерді, көзқарастарды, сенімдерді, идеяларды әралуан түрде және нысандарда, оның ішінде бұқаралық ақпарат құралдары арқылы еркін білдіру құқығын көздейді.

«Азаматтық және саяси құқықтар туралы халықаралық» 1966 жылғы пактіге қатысушы Қазақстан Республикасы өзіне оның заң құзырындағы әркімге мынадай құқықтарды қамтамасыз ету міндеттемесін алады:

- өз ой-пікірін еш кедергісіз ұстану құқығы;
- өз пікірін еркін білдіру құқығы
- мемлекеттік шекараларға қарамастан кез келген ақпараттар мен идеяларды еркін іздеу, тауып алу және оларды өз қалауынша тандап алған құралдар арқылы ауызша, жазбаша немесе баспасөз арқылы немесе көркемдік бейнелеу формалары түрінде тарату бостандығы.

Бұл конституциялық және халықаралық құқықтық ережелерді іске асыру әркімнің ақпаратты кез келген заңды тәсілдермен алуға және таратуға құқықтық мүмкіндігін реттейтін «Бұқаралық ақпарат құралдары туралы» Қазақстан Республикасының 1999 жылғы 23 шілдегі № 451-І Заңымен, сондай-ақ цензураға тыйым салумен қамтамасыз етіледі.

Бұдан өзге, ҚР БАҚ, коммуникациялар және ақпарат алу (тарату) туралы заңнамасы мынадай нормативтік құқықтық актілердің жекелеген нормаларын қамтиды:

- «Қазақстан Республикасындағы тіл туралы» Қазақстан Республикасының 1997 жылғы 11 шілдедегі № 151 Заңы
- «Электрондық құжат және электрондық цифрлық қолтаңба туралы» Қазақстан Республикасының 2003 жылғы 7 қаңтардағы Заңы
- «Жарнама туралы» Қазақстан Республи-

касының 2003 жылғы 19 желтоқсандағы № 508 Заңы

– «Байланыс туралы» Қазақстан Республикасының 2004 жылғы 5 шілдедегі № 567 Заңы

– «Білім туралы» Қазақстан Республикасының 2007 жылғы 27 шілдедегі Заңы

– «Қазақстан Республикасының кейбір заңнамалық актілеріне ақпараттық-коммуникациялық желілер мәселелері бойынша өзгерістер мен толықтырулар енгізу туралы» Қазақстан Республикасының 2009 жылғы 10 шілдедегі № 178-IV Заңы

– «Қазақстан Республикасының кейбір заңнамалық актілеріне бұқаралық ақпарат құралдары мәселелері бойынша өзгерістер мен толықтырулар енгізу туралы» Қазақстан Республикасының 2009 жылғы 6 ақпандағы № 123-IV Заңы

– «Телерадио хабарларын тарату туралы» Қазақстан Республикасының 2012 жылғы 18 қаңтардағы № 545-IV Заңы

– «Дербес деректер және оларды қорғау туралы» Қазақстан Республикасының 2013 жылғы 21 мамырдағы № 94-V Заңы

– «Ақпараттандыру туралы» Қазақстан Республикасының 2015 жылғы 24 қарашадағы № 418-V ҚРЗ Заңы

– «Тәуелсіз Мемлекеттер Достастығы шеңберінде құпия ақпаратты қорғау туралы келісімді ратификациялау туралы» Қазақстан Республикасының 2015 жылғы 14 қаңтардағы № 280-V ҚРЗ Заңы

– «Ақпаратқа қол жеткізу туралы» Қазақстан Республикасының 2015 жылғы 16 қарашадағы № 401-V ҚРЗ Заңы

«Қазақстан Республикасының кейбір заңнамалық актілеріне ақпаратқа қол жеткізу мәселелері бойынша өзгерістер мен толықтырулар енгізу туралы» Қазақстан Республикасының 2015 жылғы 16 қарашадағы № 404-V ҚРЗ Заңы

– «Ақпарат саласындағы қылмыстық әрекетке қарсы іс-қимыл бойынша Ұжымдық қауіпсіздік туралы шарт ұйымына мүше мемлекеттердің өзара іс-қимылы туралы хаттаманы ратификациялау туралы» Қазақстан Республикасының 2016 жылғы 28 наурыздағы № 476-V ҚРЗ Заңы

– «Пошта туралы» Қазақстан Республикасының 2016 жылғы 9 сәуірдегі Заңы

– «Қазақстан Республикасының ұлттық қауіпсіздік органдары туралы» Қазақстан Республикасының 1995 жылғы 21 желтоқсандағы Заңы

– 2014 жылғы 3 шілдедегі Қазақстан Республикасының Қылмыстық кодексі

– 2014 жылғы 5 шілдедегі Қазақстан Республикасының Әкімшілік құқық бұзушылық туралы кодексі

Салық және бюджетке төленетін басқа да міндетті төлемдер туралы (Салық кодексі) Қазақстан Республикасының 2017 жылғы 25 желтоқсандағы кодексі

– 2008 жылғы 4 желтоқсандағы Қазақстан Республикасының Бюджеттік кодексі

– «Қазақстан Республикасының кейбір заңнамалық актілеріне ақпарат және коммуникациялар мәселелері бойынша өзгерістер мен толықтырулар енгізу туралы» Қазақстан Республикасының 2017 жылғы 28 желтоқсандағы № 128-VI ҚРЗ Заңы

«Бұқаралық ақпаратты таратудағы ынтымақтастық туралы келісімді бекіту туралы» Қазақстан Республикасы Үкіметінің 2003 жылғы 17 қаңтар № 36 қаулысы

– «Ақпараттық технологиялар саласындағы мемлекеттік қызмет стандарттарын бекіту туралы» Қазақстан Республикасы Үкіметінің 2012 жылғы 25 қыркүйектегі № 1241 қаулысы

– «Қазақстан Республикасы Ақпарат және коммуникациялар министрлігінің кейбір мәселелері» туралы Қазақстан Республикасы Үкіметінің 2016 жылғы 16 маусымдағы № 353 қаулысы

– «Цифрлық Қазақстан» мемлекеттік бағдарламасын бекіту туралы» Қазақстан Республикасы Үкіметінің 2017 жылғы 12 желтоқсандағы № 827 қаулысы

– «Қазақстан Республикасы Ақпарат және коммуникациялар министрлігінің кейбір мәселелері» туралы Қазақстан Республикасы Үкіметінің 2016 жылғы 16 маусымдағы № 353 қаулысына өзгерістер мен толықтырулар енгізу туралы» Қазақстан Республикасы Үкіметінің 2018 жылғы 4 маусымдағы № 320 қаулысы

– «Төтенше жағдай кезінде байланыс операторларының байланыс желілері мен құралдарын беру қағидаларын бекіту туралы» Қазақстан Республикасы Үкіметінің 2013 жылғы 31 желтоқсандағы № 1489 қаулысы

– «Бұқаралық ақпарат құралдарының мониторингін жүргізу қағидаларын бекіту туралы» Қазақстан Республикасы Инвестициялар және даму министрінің м.а. 2016 жылғы 26 қаңтардағы № 73 бұйрығы

– «Шетелдік бұқаралық ақпарат құралдарының өкілдіктерін және олардың журналистерін акредиттеу қағидаларын бекіту туралы» Қазақстан Республикасы Сыртқы істер министрінің 2016 жылғы 18 мамырдағы № 11-1-2-192 бұйрығы

– «Республикалық деңгейде мемлекеттік ақпарат саясатын жүргізу жөніндегі мемлекеттік тапсырысты орналастыру қағидаларын бекіту туралы» Қазақстан Республикасы Ақпарат және коммуникациялар министрінің 2017 жылғы 28 ақпандағы № 75 бұйрығы

– «Республикалық бюджет қаражаты есебінен мемлекет ақпарат саясатын жүргізу үшін сатып алынатын бұқаралық ақпарат құралдары көрсететін қызметтердің құнын айқындау әдістемесін бекіту туралы» Қазақстан Республикасы Ақпарат және коммуникациялар министрінің 2017 жылғы 24 мамырдағы № 199 бұйрығы

– «Қазақстан Республикасы Ақпарат және коммуникациялар министрілігінің Ақпарат комитеті» республикалық мемлекеттік мекемесінің ережесін бекіту туралы» Қазақстан Республикасы Ақпарат және коммуникациялар министрінің 2017 жылғы 15 желтоқсандағы № 450 бұйрығы

– «Бұқаралық ақпарат құралдарымен өзара іс-қимыл жасау жөніндегі уәкілетті тұлға (бөлімше) туралы үлгілік ережені бекіту туралы» Қазақстан Республикасы Ақпарат және коммуникациялар министрінің 2018 жылғы 23 ақпандағы № 50 бұйрығы

– «Бұқаралық ақпарат құралдарымен өзара іс-қимыл жасау жөніндегі уәкілетті тұлғаның (бөлімшенің) бұқаралық ақпарат құралдары саласындағы уәкілетті органмен өзара іс-қимыл жасау қағидаларын бекіту туралы» Қазақстан Республикасы Ақпарат және коммуникациялар министрінің 2018 жылғы 18 сәуірдегі № 159 бұйрығы

– «Электрондық үкіметтің» ақпараттандыру объектілерінің және ақпараттық-коммуникациялық инфрақұрылымның аса маңызды объектілерінің ақпараттық қауіпсіздігін қамтамасыз етуге мониторинг жүргізу қағидаларын бекіту туралы» Қазақстан Республикасының Қорғаныс және аэроғарыш өнеркәсібі министрінің 2018 жылғы 28 наурыздағы № 52/НҚ бұйрығы және кейбір басқа да құжаттар.

Кез келген мемлекеттің өз ақпараттық қауіпсіздігін қорғауда, елдің әртүрлі салаларының дамуы мен жіті саралануында, қоғамдық қатынастарда бұқаралық ақпарат құралдарының атқаратын рөлі өте зор. Ал ақпараттарды таратуда түрлі құралдар мен амалдар қолданылатыны белгілі. Дегенмен, отандық ақпараттық кеңістікті одан әрі дамытып, бәсекеге қабілеттілігін арттыру үшін бұқаралық ақпарат құралдары, телерадио хабарларын тарату, байланыс және ақпараттандыру мәселелері бойынша заңнаманы

жетілдірудің маңызы тіптен зор. Бұл жөнінде «Ақпарат және коммуникациялар мәселелері бойынша Қазақстан Республикасының кейбір заң актілеріне толықтырулар мен өзгертулер енгізу туралы» тұжырымдама жобасының қоғамдық талқылауға кеңінен түскендігін мысалға келтіруге болады. Осы орайда, Ақпарат және коммуникациялар министрілігінің аталған тұжырымдаманы egov.kz порталында ашық талқылауға ұсынуының өзі салалық ведомствоның жұмысындағы ашықтықты көрсетінін айта кеткен жөн.

Тұжырымдама жобасындағы негізгі нысандар – бұқаралық ақпарат құралдары, телерадио хабарларын тарату, ақпараттандыру және байланыс, ақпараттық қауіпсіздік саласындағы қоғамдық қатынастар болып табылады дедік. Ендеше мұндағы мақсат та бұқаралық коммуникация технологияларының дамуына ілесе өзгеріске ұшыраған БАҚ, телерадио хабарларын тарату, ақпараттандыру және байланыс саласындағы қоғамдық қатынастарда қолданылатын нормаларды нақтылау мен оған жаңалықтарды енгізу арқылы құқықтық тұрғыдан байланысты реттеу қажеттілігі жоғарыдағыдай заң жобасын қабылдауға негіз болып отыр. Тұжырымдамадағы үш негізгі мәселені атап өткен жөн дейміз. Мәселен, заңнамада ақпараттық қауіпсіздікті қамтамасыз ету саласындағы құқық бұзушылықтар үшін әкімшілік жауапкершілік институтын жетілдіру көзделген. Бұл арада бір айта кетерлігі, аталған заң жобасында, сондай-ақ, осы саланы реттеу мәселесі бойынша құқық қолдану тәжірибесімен байланысты қиғаштықтарды жоюға бағытталған басқа да ережелер қарастырылған. Екіншіден, азын-аулақ құқық бұзушылықтар бойынша жауапкершілік шараларын қайта қарастыру ұсынылғаны жайлы атап өтуге болады. Үшіншіден, интернет арқылы бұқаралық ақпаратты таратудың жаңа технологиялары мен формаларының пайда болуы мен белсенді дамуының аясында түрлі интернет ресурстардағы ақпарат таратушылардың («блогерлердің») қызметін заңнамалық реттеу мәселесінің өзектілігі артуда. Жалпы аталған Тұжырымдамадағы өзгерістердің бәрі заман талабына сай жақсылыққа бір қадам болса да жақындау екендігін ұғынған жөн (<https://egemen.kz/article/106163-aqparat-salasyndaghy-zanhdargha-ozgeris-engizudinh-mani-nede>).

Ақпараттық құқықтың кең түсінуіне билік органдарының ақпараттарына рұқсат беруі кіреді. Осындай құқық, біздің ойымызша, екі бағытта қарастырылу керек:

1) азаматтар ресми ақпарат алуға құқықты, яғни азаматтар мемлекеттік ақпарат көздерінен өздерінің құқықтарын, еркіндіктерін және заңды мүдделерін іске асыруға қажетті ақпарат алуға құқықты;

2) мемлекеттік басқару органдарының қызметі жайлы ақпарат алуға құқықты, яғни мемлекеттік басқару мен реттеу барысында оларға жүктелген өкілеттіктер мен міндеттердің іске асыру жөнінде ақпарат алуға құқықты. Бұл құқық мемлекеттердің конституциялық және әкімшілік заңдарының дамуынан шығады.

Ақпараттық құқықтармен қамтамасыз ететін негізгі принциптер ретінде келесі принциптерді белгілеуге болады:

1) ақпараттың ашықтығы мен қолжетерлік презумпциясы;

2) ақпараттың ақиқаттығы мен толықтығы;

3) ақпараттың берілуі уақтылы болу;

4) ақпаратқа рұқсат ету, қажет болса сот арқылы, құқығын қорғау;

5) тек қана заң арқылы ақпаратқа рұқсат етуіне шектеу қою;

6) ақпаратты ұсынуда үшінші адамның мүддесі мен құқығын сақтау.

Ақпараттық құқық қазіргі заманда адамның маңызды құқықтарының бірі, себебі оның өмірі ақпараттық ағымдардан тыс мүмкін емес.

Осы айғақтың ұғынуы қолданыстағы заңда көрсетілген, ол барлық арнайы нормативтік актілермен көбірек ауқаттанады, бірақ сонымен бірге қоғамдық қатынастардың барлық спектрін толық мөлшерде қамтымайды. Ақпараттық заңдардың, содан кейін ақпараттық құқықтың дамуының өзектілігі қарқынды өсуде (Шарипов 2011).

Қазақстан Республикасының қолданыстағы заңнамасын талдау азаматтардың келесі ақпараттық құқықтарын және олармен байланысты нормаларды бөліп көрсетуге мүмкіндік береді:

1) ақпарат құрудың субъективті мүмкіндігімен байланысты құқықтар мен бостандықтар:

– идеологиялық және саяси өзін-өзі анықтау құқығы;

– сөз мен шығармашылық бостандығы;

– цензураға тыйым салу құқығы;

2) ақпаратты объективтендіру және тарату нысанына кепілдік беретін құқықтары мен бостандықтар:

– тыйым салынбаған кез келген тәсілмен ақпаратты еркін тарату құқығы;

– бұқаралық ақпарат құралын құру құқығы;

– ана тілін және мәдениетін пайдалану құқығы;

– қарым-қатынас, тәрбие, оқу және шығармашылық тілін еркін таңдау құқығы

3) ақпарат алуға байланысты құқықтар мен бостандықтар:

– тыйым салынбаған кез келген тәсілмен – еркін ақпарат алу құқығы;

– әркімнің оның құқықтары мен мүддесін қозғайтын құжаттармен, шешімдермен және ақпарат көздерімен танысу құқығы;

– адамдардың өмірі мен денсаулығына қауіп төндіретін фактілер мен мән-жайлар туралы хабардар болу құқығы;

4) ақпарат тарату еркіндігін теріс пиғылмен пайдаланудан қорғауға байланысты құқықтар;

– Республиканың конституциялық құрылысын күштеп өзгертуді, оның тұтастығын бұзуды, мемлекет қауіпсіздігіне нұқсан келтіруді, соғысты, әлеуметтік, нәсілдік, ұлттық, діни, тектік-топтық және рулық астамшылықты, сондай-ақ қатыгездік пен зорлық-зомбылыққа бас ұруды насихаттауға немесе үгіттеуге тыйым салу құқығы;

– жеке өмірге, жеке және отбасылық құпияға қол сұғылмаушылық, өз ар-намысы мен қадір-қасиетінің қорғалу құқығы (естен шығару құқығын қоса алғанда);

– жеке салымдар мен жинақ ақшаларының, хат жазысу, телефонмен сөйлесу, почта, телеграф және өзге де хабарламалардың құпиялық құқығы;

– заңмен қорғалатын өзге де құпия (отбасылық, коммерциялық, банктік, дәрігерлік және т. б.) құқығы;

– теріске шығару және жауап беру құқығы.

Бұл ретте аталған ақпараттық құқықтарға барлық өзге де құқықтар мен бостандықтар үшін белгіленген мынадай кепілдіктер және шектеулер тән:

– оларды кемсітусіз пайдалану мүмкіндігі;

– осы құқықтарды сот арқылы қорғау;

– адам және азамат құқықтары мен бостандықтарын жүзеге асыру басқа адамдардың құқықтары мен бостандықтарын бұзбауға, конституциялық құрылыс пен қоғамдық имандылыққа қол сұқпауға тиіс;

– құқықтар мен бостандықтар тек заңмен және конституциялық құрылысты қорғау, қоғамдық тәртіпті, адамның құқықтары мен бостандықтарын, халықтың денсаулығы мен имандылығын сақтау мақсатында қажет болатын шамада ғана шектелуі мүмкін;

– ұлтаралық және конфессияаралық келісімді бұзатын кез келген әрекет конституциялық емес деп танылады;

– саяси себептер бойынша азаматтардың құқықтары мен бостандықтарын қандай да бір түрде шектеуге жол берілмейді.

Бұл нормалар Конституциядан басқа, жалпы мынадай бірқатар заңнамалық актілерде қамтылады:

- Ақпаратқа қол жеткізу туралы заң;
- Жеке және заңды тұлғалардың өтініштерін қарау тәртібі туралы заң;
- Бұқаралық ақпарат құралдары туралы заң;
- Телерадио хабарларын тарату туралы заң;
- Дербес деректер туралы заң;
- Азаматтық кодекс;
- Қылмыстық кодекс;
- Әкімшілік құқық бұзушылық туралы кодекс және т. б.

Сонымен қатар, азаматтардың ақпараттық құқықтарын нақты қамтамасыз ету іс жүзінде белгілі бір проблемаларға тап болады. Мәселен, Қазақстан ҰЕҰ өкілдері, мемлекеттік органдардың «Ақпаратқа қол жеткізу туралы» заңды орындауын зерделеу үшін, 12 облыс әкімінің блогына сұраулар жіберді. Тек 4 өңірден ғана жауаптар келді, ал кейбір облыс басшыларының блогтары мүлдем жоқ болып шықты. Бұдан шығатын қорытынды, 70% ЖАО «Ақпаратқа қол жеткізу туралы» заңды бұзған. Осы заңның жұмыс істеу проблемасы елімізде ел Парламентінің Мәжілісінде дөңгелек үстел барысында талқыланды [26].

Қорытынды

Жалпы, Қазақстанда азаматтардың ақпараттық құқықтарын қамтамасыз ету үшін жеткілікті заңнамалық база қалыптасқан. Ең көп проблемалар әрқашан қанағаттандырыла бермейтін қабылданған заңдардың, атап айтқанда – «Ақпаратқа қол жеткізу туралы» заңның орындалуымен байланысты, бұл лауазымды тұлғалардың жауаптылық институтының жеткіліксіз дамуымен байланысты болуы мүмкін.

Көптеген мемлекеттердің ұлттық-құқықтық жүйелеріндегі азаматтардың негізгі ақпараттық құқығы қоғамдық ақпаратқа қол жеткізу құқығы болып табылады, бұл ретте бірқатар мемлекеттерде бұл құқық заңдық түрде пікір білдіру еркіндігімен байланысты және оның құқықтық алғышарты ретінде қарастырылады.

Қазақстанда азаматтардың ақпараттық құқықтарын қамтамасыз етудің басты проблемасы пікірлерді тарату еркіндігі мен жеке өмірге қол сұғылмаушылықты нақты шектеу болып табылады. Осы екі негіз қалаушы құқықтардың арасындағы теңгерімді заңнамалық түрде белгілеу үшін дербес деректер туралы заңда ұмыту құқығын көздеу, ал бұқаралық ақпарат құралдары туралы заңнаманы дербес деректер туралы заңнамаға сәйкес келтіру орынды. Атап айтқанда, журналист тарататын ақпарат жария маңыздылығы шартымен жеке өмірді қорғау деңгейінің төмендейтіндігі және егер таратылатын ақпарат өзекті қоғамдық проблемамен байланысты болмаса күшейетіндігі туралы халықаралық сот органдарының құқықтық ұстанымын ағымдағы заңнамада көрсету қажет.

БАҚ басым тәуелсіздігін және олардың өз функцияларын орындауына қосымша кепілдіктерді қамтамасыз ету үшін заңнамада, жала жабу орын алған жағдайда журналистерге қатысты санкцияларды жеңілдетумен және журналистік тергеп тексерулерді кедергісіз жүргізу мүмкіндігімен байланысты бірқатар қорғау шараларын көздеу қажет.

Қорытындылай келе, ақпарат құқығының жоғарыда аталған конституциялық-құқықтық ережелері кейінгі жылдары Қазақстан Республикасының арнаулы және салалық заңнамасында олардың одан әрі дамуына орын тапты. Дегенмен, ақпарат беру құқығының жетілдірілуі сол жерде аяқталмайды. Ақпараттық қатынастарды дамытудағы жаңа ашулар мен үрдістер олардың нормативтік қолдауын және жаңа ғылыми-теориялық зерттеулерді әрі қарай дамытуды қажет етеді.

Әдебиеттер

Ақпарат саласындағы заңдарға өзгеріс енгізудің мәні неде? // Егемен Қазақстан газеті. – 11 Қазан, 2016. человека [Электронный ресурс]. URL: <https://egemen.kz/article/106163-aqparat-salasyndaghy-zanhdargha-ozgeris-engizudinh-mani-nede> (дата обращения: 01.02.2018).

Афанасьева О. Право граждан на информацию и его гарантии [Электронный ресурс]. URL: <http://www.strana-oz.ru/2004/3/pravo-grazhdan-na-informaciyu-i-ego-garantii> (дата обращения: 29.01.2018).

Бұқаралық ақпарат құралдарын және телерадио хабарларын таратуды мемлекеттік реттеу саласындағы отандық және шетелдік заңнама мен тәжірибеге зерттеу жүргізу туралы ЕСЕП. [Электронный ресурс]. URL: https://mic.gov.kz/sites/default/files/pages/otchet_kaz_2.docx (дата обращения: 01.12.2018).

Жатқанбаева А.Е. Конституционно-правовые основы права на свободу получения информации // Известия Национальной Академии наук Республики Казахстан. – 2012. – №5. – С. 61-69.

Закон Казахской Советской Социалистической Республики «О защите прав потребителей» от 5 июня 1991 года №640-ХІІ [Электронный ресурс]. URL: https://base.spinform.ru/show_doc.fwx?rgn=1287 (дата обращения: 02.02.2018).

Лисицына Е.С. Право на информацию и информационную деятельность в Российской Федерации: конституционно-правовые аспекты: Диссерт. на соискание ученой степени к. ю. н.: 12.00.02 / Лисицына Е.С. – М., 2003. – 214 с.

Огородов Д.В. Правовые отношения в информационной сфере: Автореф. диссерт. на соискание ученой степени к. ю. н.: 12.00.02 / Огородов Д.И. – М., 2002. – 33 с.

О печати и других средствах массовой информации: Закон Казахской ССР от 28 июня 1991 г. // Ведомости Верховного Совета Казахской ССР. – 1991. – № 28. – Ст. 390.

Монахов В.Н. Государственно-правовые вопросы информационного обслуживания граждан в СССР (конституционный аспект): Автореф. диссерт. на соискание ученой степени к.ю.н. – М., 1983. – 36 с.

Марвик К. Ваше право на правительственную информацию. – СПб., 1996. – 56 с.

Конституция (Основной Закон) Казахской ССР. – Алма-Ата: Казахстан, 1978. – С. 42.

Конституция Республики Казахстан. Принята на республиканском референдуме 30 августа 1995 г., с изменениями и дополнениями, внесенными Законом Республики Казахстан от 7 октября 1998 г. – Алматы: Бастама-Правовая инициатива, 2000. – С. 68.

Конституция Республики Казахстан. Научно-практический комментарий (Конституционный Совет Республики Казахстан, 2015) [Электронный ресурс]. URL: https://online.zakon.kz/Document/?doc_id=36368312#pos=0;0 (дата обращения: 01.02.2018).

Конституция Республики Казахстан. Принята Верховным Советом РК двенадцатого созыва 28 января 1993 г. – Алма-Ата: Казахстан, 1993. – С. 31.

Нисневич Ю.А. О праве на информацию: проблемы законодательного регулирования [Электронный ресурс]. URL: https://www.hse.ru/mirror/pubs/lib/data/access/ram/ticket/40/151865408204b721392939359763ebc3cca501481c/o_prave.pdf (дата обращения: 31.01.2018).

Погорелова М. А. Конституционно-правовое регулирование права на информацию в Российской Федерации: Автореф. диссерт. на соискание ученой степени к. ю. н.: 12.00.02 / Погорелова Марина Александровна. – М., 2010. – 38 с.

Report of the Special Rapporteur on the promotion and protection of the right to freedom of opinion and expression, Frank La Rue. A/HRC/17/27. Distr.: General 16 May 2011.

Савельев Д.А. Права человека в области информации (международно-правовые аспекты): Диссерт. на соискание ученой степени к.ю.н.: 12.00.02 / Савельев Д.А. – М., 2002. – 243 с.

Сейтова Р.М. Право на информацию – естественное право человека [Электронный ресурс]. URL: <https://articlekz.com/article/5270> (дата обращения: 01.02.2018).

Скопец П.С. Государственно-правовое регулирование конституционного права граждан России на информацию и его ограничений: Автореф. диссерт. на соискание ученой степени к.ю.н.: 12.00.02 / Скопец П.С. – СПб., 2006. – 23 с.

Указ Президента Республики Казахстан от 16 марта 2001 г. № 573 «О Государственной программе формирования и развития национальной информационной инфраструктуры Республики Казахстан» (с изменениями, внесенными Указом Президента РК от 21.11.03 г. № 1232) [Электронный ресурс]. URL: https://online.zakon.kz/document/?doc_id=1022089#pos=1;-179 (дата обращения: 01.02.2018).

Хижняк В.С. Право человека на информацию: Механизм реализации / Под ред. В.Т. Кабышева. – Саратов, 1998. – 145 с.

Шарипов О. Азаматтардың ақпараттық конституциялық құқықтарын жүзеге асыру мәселелері // ҚазҰУ хабаршысы. Заң сериясы. – 2011. – № 1 (57). – С. 44-46 [Электронный ресурс]. URL: <http://bulletin-law.kaznu.kz/index.php/journal/article/view/198/195> (дата обращения: 01.02.2018).

Шевурдяев С.Н. Право на информацию: к вопросу о конституционно-правовой сущности // Право и политика. – 2001. – № 10. – С. 91-100.

References

Ақпарат саласындағы заңдарға өзгеріс енгізудің мәні неде? // Egemen Qazaqstan gazetі. – 11 Қазан, 2016. cheloveka [Jelektronnyj resurs]. URL: <https://egemen.kz/article/106163-aqparat-salasyndaghy-zanhdargha-ozgeris-engizudinh-mani-nede> (data obrashhenija: 01.02.2018).

Afanas'eva O. Pravo grazhdan na informaciju i ego garantii [Jelektronnyj resurs]. URL: <http://www.strana-oz.ru/2004/3/pravo-grazhdan-na-informaciju-i-ego-garantii> (data obrashhenija: 29.01.2018).

Buqaralyq aqparat quraldaryn zhane teleradio habarlaryn taratudy memlekettik retteu salasyndaghy otandyq zhane sheteldik zannama men tazhiribege zertteu zhyrgizu turaly ESEP. [Jelektronnyj resurs]. URL: https://mic.gov.kz/sites/default/files/pages/otchet_kaz_2.docx (data obrashhenija: 01.12.2018).

Gosudarstvennoj programme formirovaniya i razvitija nacional'noj informacionnoj infrastruktury Respubliki Kazahstan (s izmenenijami, vnesennymi Ukazom Prezidenta RK ot 21.11.03 g. № 1232) [Jelektronnyj resurs]. URL: https://online.zakon.kz/document/?doc_id=1022089#pos=1;-179 (data obrashhenija: 01.02.2018).

Hizhnjak V.S. Pravo cheloveka na informaciju: Mehanizm realizacii / Pod red. V.T. Kabysheva. – Saratov, – 1998. – 145 s.

Lisicyna E.S. Pravo na informaciju i informacionnuju dejatel'nost' v Rossijskoj Federacii: konstitucionno-pravovye aspekty: Dissert. na soiskanie uchenoj stepeni k. ju. n.: 12.00.02 / Lisicyna Elena Sergeevna. – M., 2003. – 214s.

Konstitucija (Osnovnoj Zakon) Kazahskoj SSR. — Alma-Ata: Kazahstan, 1978. — S. 42.

Konstitucija Respubliki Kazahstan. Prinjata na respublikanskom referendumе 30 avgusta 1995 g., s izmenenijami i dopolnenijami, vnesennymi Zakonom Respubliki Kazahstan ot 7 oktjabrja 1998 g. — Almaty: Bastama-Pravovaja iniciativa, 2000. — S. 68.

Konstitucija Respubliki Kazahstan. Nauchno-prakticheskij kommentarij (Konstitucionnyj Sovet Respubliki Kazahstan, 2015) [Jelektronnyj resurs]. URL: https://online.zakon.kz/Document/?doc_id=36368312#pos=0;0 (data obrashhenija: 01.02.2018).

Konstitucija Respubliki Kazahstan. Prinjata Verhovnym Sovetom RK dvenadcatogo sozyva 28 janvarja 1993 g. — Alma-Ata: Kazahstan, 1993. — S. 31.

Monahov V.N. Gosudarstvenno-pravovye voprosy informacionnogo obsluzhivaniya grazhdan v SSSR (konstitucionnyj aspekt). Avtoref. dissert. na soiskanie uchenoj stepeni k.ju.n. — M. — 1983. — 36s.

Marvik K. Vashe pravo na pravitel'stvennuju informaciju. — SPb. — 1996. — 56s.

Nisnevich Ju.A. O prave na informaciju: problemy zakonodatel'nogo regulirovaniya [Jelektronnyj resurs]. URL: https://www.hse.ru/mirror/pubs/lib/data/access/ram/ticket/40/151865408204b721392939359763ebc3cca501481c/o_prave.pdf (data obrashhenija: 31.01.2018).

Ogorodov D.V. Pravovye otnoshenija v informacionnoj sfere: Avtoref. dissert. na soiskanie uchenoj stepeni k. ju. n.:12.00.02 / Ogorodov Dmitrij Ivanovich. — M., 2002. — 33s.

O pečati i drugih sredstvah massovoj informacii: Zakon Kazahskoj SSR ot 28 ijunja 1991 g. // Vedomosti Verhovnogo Soveta Kazahskoj SSR. — 1991. — № 28. — St. 390.

Pogorelova M. A. Konstitucionno-pravovoe regulirovanie prava na informaciju v Rossijskoj Federacii: Avtoref. dissert. na soiskanie uchenoj stepeni k. ju. n.: 12.00.02 / Pogorelova Marina Aleksandrovna. — M., 2010. — 38s.

Report of the Special Rapporteur on the promotion and protection of the right to freedom of opinion and expression, Frank La Rue. A/HRC/17/27. Distr.: General 16 May 2011.

Savel'ev D.A. Prava cheloveka v oblasti informacii (mezhdunarodno-pravovye aspekty): Dissert. na soiskanie uchenoj stepeni k.ju.n.:12.00.02 / Savel'ev Dmitrij Alekseevich. — M. — 2002. — 243s.

Seitova R.M. Pravo na informaciju — estestvennoe pravo cheloveka [Jelektronnyj resurs]. URL: <https://articlekz.com/article/5270> (data obrashhenija: 01.02.2018).

Skopec P.S. Gosudarstvenno-pravovoe regulirovanie konstitucionnogo prava grazhdan Rossii na informaciju i ego ogranichenij: Avtoref. dissert. na soiskanie uchenoj stepeni k.ju.n.: 12.00.02 / Skopec Pavel Sergeevich. — Sankt-Peterburg, 2006. — 23s.

Sharipov O. Azamattardıng aqparattyq konstitucijalyq quqyqtaryn zhyzege asyru maseleleri// KazUU habarshysy. ZaN serijasy. — 2011. — № 1 (57). — S. 44-46 [Jelektronnyj resurs]. URL: <http://bulletin-law.kaznu.kz/index.php/journal/article/view/198/195> (data obrashhenija: 01.02.2018).

Sheverdjaev S.N. Pravo na informaciju: k voprosu o konstitucionno- pravovoj sushhnosti // Pravo i politika. — 2001. — № 10. — S. 91-100.

Ukaz Prezidenta Respubliki Kazahstan ot 16 marta 2001 g. № 573 O

Zhatkanbaeva A.E. Konstitucionno-pravovye osnovy prava na svobodu poluchenija informacii // Izvestija Nacional'noj Akademii nauk Respubliki Kazahstan. — 2012. — №5. — S. 61-69.

Zakon Kazahskoj Sovetskoj Socialisticheskoy Respubliki O zashhite prav potrebitelej ot ot 5 ijunja 1991 goda №640-XII [Jelektronnyj resurs]. URL: https://base.spinform.ru/show_doc.fwx?rgn=1287 (data obrashhenija: 02.02.2018).